

Een extra taak voor alle opleiders in het HBO

Beter in taal in het hoger onderwijs

Taalvaardigheid van studenten in het hoger onderwijs is een punt van discussie. 'Ook de blondste leerlingen' en 'Studenten kunnen niet meer spellen', zo kopt de NRC'. Al jaren weten de auteurs van dit artikel dat de taalvaardigheid in het Nederlands van HBO-student tot HBO-student verschilt. Wel schrikken ze van de smalle visie die uit de berichtgeving spreekt. Taal is toch veel meer dan alleen correcte spelling! Maar dat wil er bij het grote publiek niet gemakkelijk in. Ook bij veel docenten en opleiders in het HBO niet.

Behalve de beperkte visie op taalvaardigheid lijkt ook de opvatting te heersen dat taalontwikkeling in het HBO stopt, maar taalontwikkeling stopt nooit. De vraag is hoe HBO-docenten zorg kunnen dragen voor taalontwikkeld onderwijs voor alle studenten. Het lectoraat Lesgeven in de Multiculturele School is daarom in samenwerking met vier faculteiten van de Hogeschool Utrecht (HU) pilots gestart², op zoek naar antwoorden.

Een eerste verslag van lectoraatsmedewerkers Annet Berntsen en Radha Gangaram Panday in deze Les.

Brede visie op taalvaardigheid

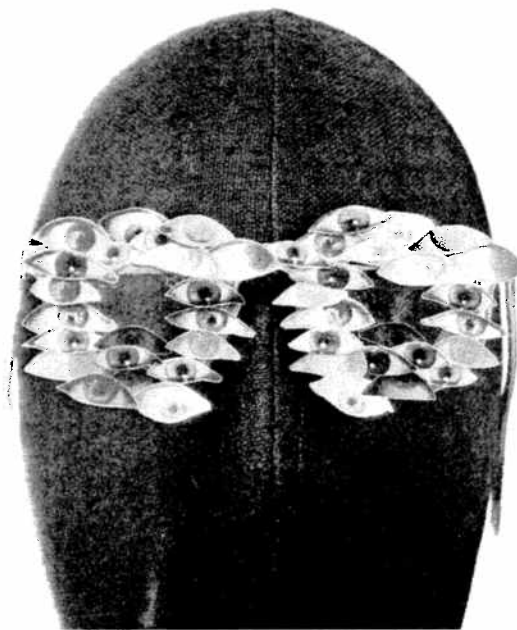
Onder studenten op de HU groeit de diversiteit naar etnische herkomst, naar vooropleiding en naar onderwijservaring. Ook neemt de MBO-instroom toe. Duidelijk is dat met de diversiteit ook de verschillen toenemen in taalvaardigheid Nederlands waarover studenten dienen te beschikken voor studie en beroep. Uit onderzoek is gebleken dat de factor taalvaardigheid een belemmering kan zijn voor allochtone studenten, en in toenemende mate ook voor autochtone studenten³. Uit landelijke cijfers blijkt dat de uitval met name groot is in de propedeusefase⁴.

'Taalontwikkeling voor studie en beroep' is de verzamelnaam van vier verschillende pilot-projecten aan de HU. Belangrijke taaltaken voor alle studenten zoals het schrijven van verslagen, het voeren van professionele gesprekken en het houden van projectpresentaties worden gezien als vaardigheden die gedurende de HBO-opleiding verder ontwikkeld worden,

zowel wat betreft inhoud als taalvaardigheid⁵. Dat soort taaltaken vereist creativiteit en reflecties op taalvaardigheid door de student zelf, maar ook een visie van de docent c.q. begeleider op taal. Het is de taak van alle HBO-docenten om veel meer op de taalvaardigheid in brede zin, en van *alle* studenten, te letten (zie kader).

Uitgangspunten 'op weg naar taalbeleid in de Hogeschool Utrecht'⁶

- Taalvaardigheid wordt breed opgevat als Communicatieve Competentie.
- De aandacht voor taalvaardigheid is wenselijk voor alle studenten.
- Iedere opleiding is zelf verantwoordelijk.
- Taalbeleid betreft ook de talige aspecten van de opleidingsdidactiek. Dat betekent - in de toekomst - expliciet zijn over de eisen en de verwachtingen van de taalvaardigheid van studenten en het onderwijs toegankelijk maken c.q. houden voor alle studenten.
- De student is een autonome taalleerder; de student maakt gebruik van methodieken voor zelfbeoordeling en ontwikkeling van taalleerstrategieën.

Brede visie op taalvaardigheid = Communicatieve competentie⁷

In de presentaties, opdrachten en verslagen van studenten gaat het om vier aspecten die samen iets zeggen over de taalvaardigheid van de student:

- a Hoe correct wordt er gesproken of geschreven in deze studietoek: hier gaat het om de bouwstenen van de taal: de spelling, de uitspraak, woordvormen, zinsbouw en interpunctie - (*linguïstische competentie*);
- b De toon van het verslag: hoe passend is die bij de situatie, de studie- of beroepstaak? - (*pragmatische competentie*);
- c Klopt wat er gezegd of geschreven wordt en voldeed dat aan de opdracht? Uit de opleidings- en beroepstaken moet blijken wat de student geleerd en/of gereflecteerd heeft. De inhoud staat centraal, de student laat zien hoe nieuwe woorden, begrippen en contexten verwerkt zijn. - (*referentiële competentie*);
- d Welke (taal)leerstrategieën zijn toegepast om datgene wat besproken of geschreven is te sturen? - (*strategische competentie*).

Daarnaast zijn er twee andere ontwikkelingen in het kader van taalbeleid in gang gezet. Nieuwe ICT-tools⁸ gaan ingezet worden ter versterking van het taalbeleid aan twee faculteiten. En er wordt geëxperimenteerd met een nieuwe taaltoets voor propedeusestudenten, die de algemene en de opleidingsspecifieke taalvaardigheid van studenten wil diagnosticeren⁹.

HU-pilots

De opdracht aan een viertal faculteiten is dit taalbeleid uitwerken in samenwerking met HBO-docenten in hun praktijk.

In tabel 1 staat het overzicht: aan welke faculteiten deze pilots (HU-pilots te noemen) plaatsvinden, op welk studentjaar de activiteiten betrekking hebben, en op welke taken en producten uit het curriculum de begeleiding door docenten zich toespitst.

In iedere faculteit is een team van taal- c.q. communicatie- en vakdocenten gevormd, waarvan één lid tevens intern projectleider is. Belangrijke randvoorwaarden hierbij zijn: het commitment van het management, de aansluiting bij onderwijsontwikkelingen op de faculteit en tijd en ruimte bieden aan de projectleden.

Elk team wordt ondersteund door een externe projectleider. Dit is een lectoraatsmedewerker.

De oriëntatie, analyse, ontwikkeling en evaluatie van relevante studietaken vinden door dit team plaats. Vanaf de start ligt de aandacht bij de docent en het didactische handelen: wat kan de (vak)docent binnen de eigen (vak)-lessen en studentbegeleiding doen aan de taalontwikkeling van studenten?

We geven hier twee voorbeelden.

Studieboeken doorwerken

via kernbegrippen

Een goed voorbeeld komt van de Faculteit Economie en Management.

Uit het studieonderdeel 'projectpresentatie' zijn de kernconcepten door het projectteam geanalyseerd, en deze kregen een plek in de studietaken. Doel van deze pilot-activiteit is steeds didactische uitwerkingen te ontwikkelen. Talige competenties, nodig voor taken in de opleiding en het beroep, worden geïntegreerd aangeboden door HBO-docenten. Uit de analyse van talige eisen in het propedeuseprogramma kwam o.a. het volgende naar voren. In iedere periode van het eerste jaar werken studenten Commerciële Economie aan een project. Studenten moeten hierbij zelfstandig delen van studieboeken doorwerken. Uit de afgelopen jaren is gebleken dat studenten hier behoorlijk tegenaan lopen. Daarom wilden de docenten in deze pilot hier aandacht aan besteden. Allereerst hebben zij de kernconcepten die nodig zijn voor het betreffende project in kaart gebracht. Hiermee werd (voor het eerst) een directe relatie gelegd tussen het project en het studieboek. Kernconcepten zijn bijvoorbeeld: ondernemingsvormen, profit en non-profit organisaties, shareholders en stakeholders, en systeemtheorieën.

Het projectteam heeft voor studenten een aantal gerichte studietaken ontwikkeld om met bovenstaande vakbegrippen aan de slag te gaan. Gelukkig biedt een pilot experimenteerruimte, die namen ze ook! Iedere week werd een deel van de bijeenkomst met studenten gebruikt, om het studieboek actief in de les te gebruiken. De studietaken waren nu zodanig opgebouwd, dat ze aansloten bij de onder-

delen van de projectopdracht. Dit was een duidelijke verandering in werkwijze van deze HBO-docenten. Met elkaar zijn ook lesopnamen op video besproken en geëvalueerd.

Uit de evaluatie van deze periode komen de volgende uitspraken van studenten:

Projecttaken waren
duidelijker omdat er vragen
bij stonden.

Je weet voordat je gaat studeren
al de hoofdzaken
van de bijzaken te onderscheiden
door de studietaken.

Behulpzaam omdat we
de vragen klassikaal bespraken
en gebruik maakten van de
studieboeken in de les.

Taalbegeleiding bij het schrijven van reflectieverslagen.

Een tweede goed voorbeeld komt uit de faculteit Maatschappij en Recht/ Instituut Social Work. Vier metho- diekdocenten en twee docenten communicatie zitten maandelijks met een projectleider om de tafel. De input vormt een uitwisseling over ervaringen met taalbegeleiding aan tweedejaars- studenten. Verslagen en opnamen van gesprekken tussen docent en student vormen de input. Doel is om - op basis van praktijkervaringen - een leidraad voor taalbegeleiding voor alle docen- ten te ontwikkelen. De keuze is ge- maakt met name reflectieverslagen te bespreken. Dit zijn verslagen van studenten over gevolgde trainingen en over hun stage-ervaringen. Twaalf tweedejaarsstudenten hebben zich een jaar lang aan dit project gebonden. Het zijn havisten, doorstromers uit het MBO en een aantal anderstalige studenten.

Hun begeleiders zetten deze studenten een taalbril op. Die bril is een concre- tisering van de brede visie op taalvaar- digheid (zie illustratie *Taalbril* volgen- de pagina).

Doel is het ontwikkelen van een lei- draad voor docenten hoe aan taalbe- geleiding vorm te geven: aan welke feedback op hun verslag hebben stu-

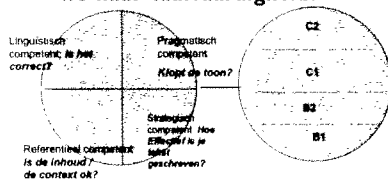
Tabel 1:

Overzicht HU-pilots

Faculteit	Studierichting	Studiejaar	Inhoud
Faculteit Gezondheidszorg	Mondzorgkunde	Propedeuse	Gedragsveranderende gesprekken voeren
Faculteit Educatie	Lerarenopleiding Wiskunde	Propedeuse	Reflectieverslagen
Faculteit Economie en Management	MBO-propedeuse Commerciële Economie		Samenwerken in projectgroepen Rapporten schrijven
Faculteit Maat- schappij en Recht	Social Work	Tweede jaar	Reflectieverslagen

Taalbril :

Door welke bril kijken we naar taalvaardigheid?

denten echt wat, hoe kun je die als methodiekdocent het beste geven, en, last but not least, hoe zorg je ervoor dat de student dat als stimulerend en positief ervaart?

Brede visie nader bekeken

Met de focus op het linkerglas van de taalbril wordt de student vier vragen voorgelegd over het ingeleverde reflectieverslag en het schrijven daarvan (zie ook in kader 'communicatieve competentie'). De keuze en volgorde bepaalt de taalbegeleider.

- Hoe correct is dit verslag geschreven?

Daar waar de spelling en interpunctie van de student tekort schiet, kan een methodiekdocent naar eigen vermogen aanstrepen en suggesties voor verbetering doen, maar er is een grens. Hij of zij is geen taaldocent, maar wil wel juist kunnen adviseren of verwijzen. In de leidraad voor taalbegeleiding voor docenten staan concrete verwijzingen naar digitale hulpbronnen als de spellingchecker, woordenboeken, schrijfwijzers en digitale lessen.

- Hoe passend is de toon en je woordkeus in dit reflectieverslag?

Alle docenten blijken dit veel te bespreken. Veel propedeuse- en tweedejaarsstudenten moeten leren zich te verplaatsen in hun beroepsrol. Vragen zijn dan: heb je deze reflectie als schoolmeisje of als een toekomstig cultureel werkster geschreven? Heb je wel de juiste persoon voor ogen aan wie je schrijft?

- Is de inhoud overeenkomstig de opdracht?

Hier gaat het om de inhoud van het verslag. Een student vertelt, wanneer hem tijdens de taalbegeleiding gevraagd wordt wanneer hij sterk is in schrijven: 'Als ik schrijf wat ik denk en wat ik voel. En de uiterlijke verzorging van het verslag, dat kan ik wel.' Volgens de taalbegeleider heeft deze student vooral moeite met het verwerken van de theorie in het reflectieverslag. Maar was dat ook duidelijk in de opdracht? Is die goed gelezen? Was er een voorbeeld bij of een format om de student inzage te geven in die eisen aan het reflectieverslag?

- Hoe effectief is dit verslag geschreven?

Studenten vertellen over hun manier van schrijven: herschreven ze, lieten ze iemand meelesen, lazen ze zichzelf voor? Is de tekst niet te dicht op el-

kaar uitgeprint in een te klein lettertype, van kopjes voorzien? Studenten reflecteren op het eigen proces van schrijven en of ze de boodschap zo ook effectief overbrengen.

Dit zijn enkele voorlopige ervaringen suggesties¹⁰.

Taalontwikkeling nader bekeken

Via het rechterglas van de taalbril wordt de taalontwikkeling van de student bekeken. Hoe taalvaardigheid was deze student eigenlijk aan de start van de opleiding? Dit goed vaststellen is nog toekomstmuziek. In deze pilot wordt het Taalportfolio Nt2 en de taalniveaus van het Common European Framework (CEF)¹¹ meegenomen in de leidraad voor taalbegeleiding. Het is immers van groot belang de weg die een (T2) student al afgelegd heeft voor ogen te hebben. Een tweede punt waar binnen deze projectgroep over gesproken wordt is: zijn er tijdens de opleiding duidelijke normen te stellen, zodat het ook vast te stellen is welke ontwikkeling is doorgemaakt, en waar moet minimaal aan voldaan worden bij een studietaak in een bepaald jaar? Het projectteam stelde vast dat propedeuse- en tweedejaarsstudenten aan heel andere studie- en beroepstaken werken dan vierdejaars. Het taalportfolio Nt2 - 'schrijven' subvaardigheid rapporten schrijven op niveau B1, B2 en C1 - is - bij wijze van experiment - door de docenten uit de pilotgroep ingevuld met taken uit de opleiding: Een aantal taken en opdrachten uit het propedeusejaar liet zich goed uitvoeren op niveau B1, mits van een voorbeeld voorzien. De meeste taken en opdrachten vereisen niveau B2. Pas in het vierde jaar zijn de studie- en beroepstaken zo veeleisend dat het taalniveau C1 beheerst zal moeten worden. Voor de tweedejaarsstudenten uit deze pilot is een korte en een uitgebreide zelfevaluatie ontwikkeld, op basis van het raamwerk Nt2: Hoe schat de student zelf het eigen taalniveau in? Hij of zij maakt - aan de start van de taalbegeleiding - een keuze: niveau B1, B2 en C1. De toekomst is dat iedere student in de propedeuse een taaladvies ontvangt,

en de gelegenheid krijgt zich te ontwikkelen tot niveau B2 of C1 in taalvaardigheid.

Ten slotte

Positief is dat deze experimenten zich vooral richten op het didactisch handelen van docenten en het herontwerp van (een deel van) het curriculum. Betrokken docenten juichen die in-steek ook toe. Interactie van docenten met docenten is van belang bij taalontwikkeld onderwijs en wordt zeer gewaardeerd. De ervaring leert dat taalontwikkeld lesgeven en begeleiden een andere rol vraagt, ook voor HBO-docenten. Er is veel onzekerheid over de eigen kennis van taalvaardigheidsontwikkeling en de Nederlandse taal. Er is iedere keer (te) weinig tijd om het taalontwikkeld lesgeven c.q. begeleiden op grotere schaal toe te passen. De bekende valkuilen van ieder pilotproject duiken ook hier op: wisselingen in deelname, het risico van een los project; teveel het focus op materiaal en niet op didactisch repertoire. We rapporteren later meer over het resultaat van de pilots en het taalbeleid aan de HU.

Annet Berntsen,
Radha Gangaram Panday

Lectoraat Lesgeven in de Multiculturele School,
Hogeschool Utrecht.

Noten

- 1 NRC Handelsblad, Zaterdags Bijvoegsel 13 januari 2007 en 21 januari 2007.
- 2 Project Aandacht voor taal? Integraal Hogeschool Utrecht.
- 3 Van Hogen e.a. 2002 STUDEREN IN HET NEDERLANDS 2002; Simons 2004, TAALBELEID IN HET HOGER ONDERWIJS.
- 4 Crul & Wolff, 2003, BIJVEREN EN UITVALLEN IN HET HOGER ONDERWIJS. Utrecht, ECHO.
- 5 Zie voor meer achtergronden ook Crandall & Kaufman 2002 CONTENT BASED INSTRUCTION IN HIGHER EDUCATION. Maryland, TESOL en artikel en onderzoek José Beijer elders in deze Les.
- 6 Op weg naar taalbeleid in de Hogeschool Utrecht, notitie, José Beijer, Maaike Hajer, maart 2007.
- 7 Voor de brede visie op taalvaardigheid baseren we ons op de vier aspecten van communicatieve competentie van Canale en Swain (1984): de linguïstische, de referentiële, de pragmatische en de strategische competentie.
- 8 Project Computer assistentie taalontwikkeling studenten, Lectoraat in opdracht van Digitale Universiteit.
- 9 Beide ontwikkelingen bevinden zich in een beginstadium: verslaglegging volgt t.z.t.
- 10 Verslag van deze pilot is te verwachten eind 2007. Voor meer informatie: lectoraatmcs@hu.nl
- 11 Raamwerk Nt2, juni 2002, Common European Framework of Reference for Languages, Council of Europe 2001.